

ЖОРУ КУШТАРГА СӨЗСҮЗ ЖАРДАМ БЕРҮҮ!

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА
ЖОРУЛАРДЫ ЖОК КЫЛУУГА
ТЫЮУ САЛЫНГАН!

КОРГОО ЖОЛДОРУ

- Жорулардын бардык түрлөрү Кызыл китепке киргизилген. Өлкөнүн бардык аймагында атууга тыюу салынган.
- Жергиликтүү элдердин жана жааматтардын арасында жергиликтүү жорулардын популяциясын коргоонун мааниси тууралуу кампаниялардын түшүндүрүү иштерин жүргүзүүсү.
- Жоруларды сан жагынан көбөйтүү багытында (жасалма тамактандыруу, алардын уялоочу жерлерин түзүү ж. б.) иш жүргүзүү.
- Жору куштардын байырлаган жерлерин табуу, санын эсептөө, биологиясын изилдөө – жоруларды коргоо жолдорун иштеп чыгуу.
- Уялаган жерлерин коргоо, изилдөө максатында уялаган жерлерин картага түшүрүү, мониторинг жасоо максатында аларды кичи зоологиялык заказниктерге (кичи коруктар) киргизүү, жана уялоо мезгилдеринде тынчын албоо.
- Жергиликтүү жааматтардын арасында жоруларга байкоо жүргүзүүнү уюштуруу экологиялык туризмдин негизи катары.
- Жергиликтүү тургундар буга окшогон экотуристтер иштерин уюштурууга, ошондой эле өлгөн үй жаныбарларын атайы белгиленген жерлерге жоруларга азык катары камсыздоосуна өбөлгө түзөт.

Сүрөтүн тарткан: С. Сагынбаев, К. Дельгадо, В. Романовский;
<https://krasivosti.pro/pticy>, <https://ru.wikipedia.org>,
<http://wildworld.net>, <https://pofoto.club>, <http://www.tepid.ru>

Которгон: С. Сагынбаев.

Текст: Н. Тротченко, С. Кулагин.

КЫРГЫЗ ЖАПАЙЫ ЖАРАТЫЛЫШТЫ
КОРГОО КООМУ (КЖЖКК)

Кыргыз Республикасы 720071,
Бишкек ш., Чүй пр., 265 а,
nabs-wildlife@mail.ru

Буклет Россиянын WWF колдоосу жана биоартүрдүүлүктүн эң маанилүү аймактардын сактоо өнөктөштүк Фондунун (CEPF) өнөктөштүк каржылоосу менен «КООДП» КБ тарабынан даярдалган.

www.mca.earth

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ЖОРУ КУШТАР

WWF Russia and ARGO serve as CEPF's regional implementation team for the Mountains of Central Asia Biodiversity Hotspot. Together, they are empowering civil society in protecting ecosystems and species.

ЖОРУ КУШТАР

- Жорулар (тарпчылар) – ири өлчөмдөгү сыртка түрү коркунучтуу ири жырткыч куштар. Буларга бардык жорулар тукумчаларына кирет.
- Дүйнө жүзүндө жорулардын 15 тен ашык түрү бар. Кыргызстанда жорулардын 5 түрү байырлайт жана алардын баары Кызыл китепке киргизилген.
- Жорулар тоолордо, ошондой эле ачык мейкиндикте, өзгөчө кургакчыл жерлерди байырлашат. Аскаларда уялайт, айрым түрлөрү бири-бирине жакын уялап топторду пайда кылышат.
- Жорулар жашоо тиричилигин түбөлүк жупташып балапандарын экөөлөп бирге багышат. Жыныстык жактан 5-6 жылдан кийин жетилип, бир жылда бир жолу балапан чыгарат. Уяда 1-2 жумурткасын тууйт.
- Жаратылышта 30-40 жыл жашайт.
- Тамагын издеп бир күндө 300 км аралыкка чейин учуп жүрүүгө жөндөмдүү.
- Негизги тамагы өлүк тарптар болгондуктан, бул куштарды жаратылыш санитарлары деп аташат.
- Эл аралык белгилүү жаратылышты коргоо BirdLife International коомунун эксперттеринин ою боюнча жырткыч куш. Жору куштар биздин планетада жок болуу коркунучунда болгондуктан, тез арада коргоого алынууга тийиш.

ЖОРУ КУШТАРДЫН ПАЙДАСЫ

Өлгөн жаныбарлардын жаратылыш ландшафттардын тазалоодо жорулардын экологиялык системадагы, жаратылыштагы санитардык мааниси өтө чоң. Тарптарды жеп, алар ар түрдүү оорулардын жаралышына тоскоолдук кылат. Аш казанындагы күчтүү эриткич кислота зили тарптагы бактерияларды өлтүрүп жана сөөктөрдү эритип сиңирет ал эми симбиотикалык бактериялар ичегиде уулуу токсондерди жок кылат. Жорулар болбосо өлгөн жаныбарлар көпкө чейин жатып калып, көп оорулар жапай жаныбарлар гана эмес, ошондой эле адамдар арасында да таралышы мүмкүн.

ЭҢ МААНИЛҮҮ!

Кыргызстанда жорулардын 5 түрү Кызыл китепке киргизилген: көк жору, журтчу, таз кара, ак кажыр жана кумай. Мыйзамсыз атылган ар бир жору үчүн (атуу, кармоо) 100,000 сом айып пул каралган.

ЖОРУ КУШТАР ҮЧҮН НЕГИЗГИ КОРКУНУЧ

- Адамдар тарабынан туура эмес жана аңчылык кылып ишенбөөчүлүктөн түздөн-түз куугунтуктоо кээдә көңүл максатында жок кылуу.
- Элдик медицинада ооруларды дарылоо үчүн атып алуу.
- Жапайы туяктуу жаныбарлардын азайышынын натыйжасында тамагынын азайышы.
- Карышкырларды жок кылуу үчүн ууланган жаныбарлардын өлүгүн колдонууда жорулардын өлүшү.
- Үй жаныбарларын дарылоодо ветеринарияда диклофенакты колдонуу жору куштар үчүн эң күчтүү уу болуп саналат.
- Жорулардын эң жай көбөйүшү. Жыныстык жактан беш-жети жылдан кийин жетилип, бир жылда бир жолу балапан чыгарышат.

